

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Регина Ванчова Далкалъчева

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“,
научна област 8. Изкуства,
професионално направление 8.2. Изобразително изкуство

НАЦИОНАЛНА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ, ФАКУЛТЕТ ЗА ИЗЯЩНИ ИЗКУСТВА, КАТЕДРА „КНИГА, ИЛЮСТРАЦИЯ, ПЕЧАТНА ГРАФИКА“

дисертационен труд на тема:
**„Експериментални форми на типографията в художествените
и периодичните печатни издания“**

на

Бояна Иванова Павлова

Научен ръководител: доц. д-р Илия Груев

Авторката на дисертационния труд е зачислена като докторант в редовна форма на обучение, направление „А“ към катедра „Книга, илюстрация, печатна графика“ на НХА с Заповед № 0298 – У София от дата 14.11.2019 г. на основание решение на ФС при ФИИ. След сключване на трудов договор № 48-Л / 22.02. 2021 г. за асистент към катедра „Книга, илюстрация, печатна графика“ докторантурата преминава в свободна форма на обучение.

Отчислена е с право на защита пред Научно жури с решение на ФС при ФИИ от заседание на г. поради окончателното приключване на докторантския труд, обсъждането и приемането му в специалност „Книга, илюстрация, печатна графика“, изпълнен индивидуален план, предаден труд и по предложение на катедра „Книга, илюстрация, печатна графика“.

Предоставената наукометрия свидетелства, че Б. Павлова покрива необходимите наукометрични изисквания за придобиване на о.н.с. „Доктор“.

1. Обща оценка на труда

Представеният дисертационен труд съдържа 298 страници основен текст, 14 страници библиография (на използваната теоретична литература, онлайн публикации, уебстраници) и две приложения: таблица, съдържаща видовете синтактично-функционални подходи в типографията и библиография на коментираните художествени и периодични печатни издания. Част от дисертацията е и албум с илюстрации с обем от 148 с.

На първо място държа да подчертая, че считам разработената от Бояна Павлова тема за експерименталната типография за изключително значима. И не само защото (както тя основателно отбелязва в увода на дисертацията) в световен план не съществуват достатъчен брой удовлетворяващо задълбочени изследвания на тази проблематика, а в България такива изобщо липсват. От една страна експерименталните подходи на художниците в областта на типографията представляват сами по себе си достатъчно значим мотив за изследване на този самостоен жанр на визуалното изкуство. Същевременно, именно реализираната неконвенционална типографска дързост в печатните издания е една от основните визуални възможности, които отгласкват установените съществуващи граници и на практика пораждаат настоящото и бъдещо развитие на изкуството на книгата и другите видове печтни издания.

Още в увода докторантката ясно обосновава и дефинира **обекта на изследването**, както и неговия периметър и цели, определяйки го като конкретен и специфичен сегмент от типографската практика, който „притежава статута на напълно легитимна и широко застъпена художествена дейност“.

Прилагайки редица основателни доводи, авторката заявява **темпоралните, топографските и отнасящи се до вида медия граници** на проучването, които обективно ограничават неговия иначе свръхобширен обхват и му осигуряват оптимална дисертабилност.

От решаващо значение за успешното провеждане на научното изследване са заявените още в увода основни **методи на анализ**, които докторантката коректно прилага в неговата цялост, и които функционират като обективен инструментариум, осигуряващ успешното постигане на поставените изследователски цели. Избраните изкуствоведчески методи на анализ напълно съответват на темата и позволяват обективното и многостранно обследване на обекта на изследването: от гледна точка на неговата семантична и иконична определеност; по отношение на езиковите му и граматични специфики и зависимости; както и извеждането му в културно-историческия контекст.

Осъществената **структура на дисертацията** осигурява пълноценното разгръщане на темата и засичането ѝ от всички важни гледни точки, както и йерархичното степенуване и сегментиране на проблематиката като водещи основни и произтичащи от тях поднива.

Първа глава коментира възникването, развитието и трайното установяване на фундаменталната типографски осигурена, визуално и ергономично коректна четивна норма, спрямо която научно обективно могат да бъдат разграничени отклоненията, представляващи различни видове експериментални форми на типографията. От семиотична гледна точка Б. Павлова извежда три основни конвенции (визуално графична, синтактична и отнасяща се до канала и кода), чието експериментално нарушаване в авторските подходи на художниците-

типографи ще бъде обект на анализ в последващите глави на дисертацията. Авторката формулира основен извод, който се явява фундаментален гръбнак на цялата теоретична разработка, а именно че художествения експеримент с типографията не представлява „пренебрегване на нормите“, а „съзнателно нарушаване на функционалните правила, което насища текста с нови смисли“.

Овладеяно обширната историческа част на първа глава проследява в стегнат и обобщен порядък значими процеси, явления и установени принципи в развитието и конституирането на основните действащи правила в областта на шрифта, неговата употреба и съвременната типографска четивност като норма, наред и с някои първични неконвенционални примери за организиране на текстовото съдържание в ръкописни книги. Тази част от дисертацията се явява задължително необходима контекстуална основа, върху която Б. Павлова надгражда, и същевременно разграничава теоретичната платформа на проведения в следващите глави анализ.

Вододел се явява **втората глава**, която въвежда концепциите и художествено пластическите платформи на авангардните течения в изкуството от началото на 20. век. Техните революционни идеи „легитимират неконвенционалните визуални подходи към лингвистичното съдържание“, в резултат на което „оттук насетне езикът на експерименталните форми в типографията функционира пълноправно редом с вече установения език на конвенцията“. Проведеният концентриран исторически преглед съпоставя идеите и художествената им реализация на алтернативните арт направления, с акцент върху отделни техни представители. Достатъчно широко отворен като периметър и изяснен като проблематика, той е фундаментът, върху който се разгръща централната тема на дисертацията.

Решаващо значение за успешното научно обезпечаване на настоящата теоретична разработка имат изведените от докторантката принципи на синтактично-функционални взаимовръзки между лингвистичния и визуалния аспект на интерпретираното чрез типография съдържание. Въз основа на тях е изградена конструктивната рамка на осъществената от Б. Павлова **класификация на експерименталните форми на типографията**, която съдържа шест категории (някои от тях с подкатегории), спрямо които са типологизирани анализирани в дисертацията художествени и периодични издания. Този основен и безспорно научно значим принос произтича от познаването, осмислянето и аналитичното интерпретиране на изключително широк интердисциплинарен спектър от фундаментални чуждоезикови литературни източници от областта на семиотиката, визуалната и езиковата граматика, теория на литературата, типографията, графичния дизайн и др., които авторката умело използва за целите на изследването си.

Логически обосновано и в детайли са дефинирани същността, особеностите и разграничаващите характеристики на шестте класификационни вида лингвистично-визуални проявления в изкуството на книгата (наречени „разкази“), които се отклоняват от конвенционалната типографска форма (езиково и визуално линеен символичен разказ; езиково линеен и визуално иконочен; езиково и визуално нелинеен иконичен разказ; езиково и визуално нелинеен символичен разказ; визуално иконичен и визуално символичен). Те са придружени от емблематични художествени примери на книжни и други видове печатни издания, които са задълбочено анализирани като типология спрямо особеностите на конкретната класификационна единица. Освен като проявени в чист вид, типологичните категории са изследвани и при още по-сложната съвместна употреба на повече от два вида синтактично-функционални подхода в експерименталната типография.

Особено интересна е трета глава на дисертационния труд, която разглежда **експериментите чрез средствата на типографията като самостоятелна художествена реалност в книгата**. Акцентът на изследването е разположен върху генерирането и интерпретирането на авторски концепции, които художници осъществяват чрез излъчено лингвистично-визуално съдържание. Проведеният научно-изследователски подход според доминацията на писател или художник като автори на такова синкретично съдържание, както и на изцяло ново такова, позволява да бъдат разгледани всички съществуващи възможности, които са допълнително разграничени и според вида на изданията: поезия, проза, периодика. Забележително задълбочения и професионално специализиран анализ, който провежда Б. Павлова, очертава авторски подходи, впечатляващи със своята иновативност и художествена уникалност. Те доказват възможността именно типографията да бъде активирана като единствено/основно изразно средство в книгата или печатните издания, имащо пълния потенциал да осъществи алтернативна интерпретативна визуална реалност, която притежава изключителна сила на смислово, художествено и провокиращо по особен начин възприятията на зрителя въздействие.

Заклучението на дисертацията съдържа редица изводи, основателно произтичащи от целостта на проведеното научно изследване. По-значимите от тях доказват, че авторски интерпретираното взаимодействие между неделимите езиково и визуално равнище на съдържанието е сърцевината на пълноценния типографски експеримент, а създадената и използвана класификация представлява основен метод, чрез който могат да бъдат изследвани неговите граници.

Авторефератът на дисертацията е направен по всички правила и изисквания, съдържа всички раздели на дисертацията и необходимата информация е поднесена коректно.

2. Публикациите по темата – общо две на брой са публикувани в „Изкуство и критика“, 2022 г. (Том 3, Брой 1, с. 29-38) и в „Визуални изкуства и музика“, 2022 г. (Том 4, Брой 1) – под печат.

3. Научни приноси на дисертацията

Авторката на този дисертационен труд дефинира 4 приноса, коректно изложени като отделни позиции в автореферата. Считаю, че те имат безспорно изключително висока значимост и полезност като научен принос, и напълно ги приемам. За да спестя изреждането на всеки един ще подчертая онези от тях, които са от особена важност и представляват, предоставят научно постижение, което би могло да бъде използвано и в бъдещи изследвания в областта на изкуството на типографията.

Дисертацията се явява първото за България изкуствоведско изследване в областта на експерименталната типография.

Научната разработка успешно осъществява заявената цел на изследването като извежда теоретично обоснована дефиниция на експерименталните форми на типографията. Определяйки ги като „целенасочена и съзнателна творческа дейност на нарушаване на установените правила, така че възможно най-ефективно да бъдат презентирани определена идея и художествена концепция“, авторката основателно разполага типографския експеримент като алтернативна творческа изразност в територията на съвременното изобразително изкуство.

Въз основа на широк набор специализирана литература и умелото ѝ използване спрямо целите на проведеното тематично изследване, Б. Павлова извежда и дефинира типологичните принципи на обективна класификация на синтактично-функционалните подходи в типографията. Тя представлява и може да бъде използвана като инструментариум за анализ, както на конвенционални, така и на експериментални художествени произведения, създадени чрез средствата на типографията.

Като принос бих добавила и впечатляващото количество издирен, селектиран и задълбочено анализиран илюстративен материал, организиран тематично и според типологията в приложението-албум към дисертацията. Той представлява ценен информационен архив, който визуализира много обширна територия от историята и практиката на типографските експерименти и съдържа водещи емблематични образци на тяхното проявление.

4. Бележки и препоръки

Те нямат отношение към същността на изложените тези и не засягат високите научни качества на дисертацията. Считаю, че би било полезно в бележки под линия или в отделно приложение (понятиен речник) да бъде отбелязан произхода и обяснено значението на използваните в текста, цитирани

или въведени от докторантката, специфични понятия (като например: линейно-табуларен синтаксис, ономатопоетичен символизъм и др.).

5. Заключение

Въз основа на всичко казано по-горе считам, че представеният за рецензиране дисертационен труд напълно отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (РАСРБ) и категорично му давам обща положителна оценка.

Предлагам, на **Бояна Иванова Павлова** да бъде присъдена образователната и научна степен „**доктор**“.

София, 04.08.2023 г.

доц. д-р Регина Далкалъчева